

מעילה יב

ערב ר"ה תש"פ

משה שווערד

1. ספר מעיל אהרן

דכתיב ביה ושמו אצל המזבח - לרש"י הכוונה דמיניה ילפינן שיש בו מעילה בתרומת הדשן. ולתוס' מיניה ילפינן קביעות מקומו. ולרבינו גרשום מיניה ילפינן שיש מצות הרמה, וממילא יש בו מעילה. וגרסינן "והרים את הדשן". ולריצב"א מיניה ילפינן שיש איסור הנאה כמו שבארנו כל זה לעיל (סוף דף יא:).

2. ספר מעיל אהרן

דאמר קרא והסיר את מוראתו בנוצתה - עיקר הלימוד הוא מסיפא דקרא, וכאילו אמר וכו' דכתיב "והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן", דתיבות אל מקום הדשן מיותרים.

3. ספר מעיל אהרן

הקדמה

מבואר בזכחים (דף קיב:) דהא דבשחיטת חוץ והקרבת חוץ יש בו חיוב כרת, זהו

דוקא אם הקרבן שהקריב היתה ראויה להקרב פתח אהל מועד - והוא לא הביאו שם, אבל אם אינו ראוי ליכא כרת. ובדבר שאינו ראוי עכשיו אלא לאחר זמן, כגון בבעל מום עובר, ותורים שלא הגיע זמנם, ואותו ואת בנו, ומחוסר זמן (דהיינו קודם יום שמיני ללידתו) אין בהם כרת, ואמנם פליגי שם ר"ש ורבנן אם יש בכגון אלו עכ"פ לאו. דלר"ש כיון שראויים לאחר זמן יש בהם לאו, ולרבנן כל שאין בו כרת אין בו לאו נמי.

4. ספר מעיל אהרן

מאי שנא ממחוסר זמן - רש"י פירש דכמו שמצינו דיכולין להקדיש מחוסר זמן בקדושת מעשר, דקיימא לן דמחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר עם שאר הבהמות, (וזה באמת רק שיטת ר' שמעון ורבנן פליגי עליה ועיין מש"כ ברש"י) ועל כרחק צ"ל דחל עליו קדושה - ויש בו מעילה, א"כ אף לת"ק דלית ליה לאו בשחוטאי חוץ דמחוסרי זמן - כיון דליכא כרת, מ"מ אמאי לא יליף מחוסר זמן דעוף ממחוסר זמן דבהמה שהוא קדוש ויש בו מעילה. ועיין מש"כ ברש"י. ליישב כמה קושיות שיש בדברים אלו.

ותוס' פירשו דקושית הגמרא אינה מהא דיכולין להקדישו בקדושת מעשר כלל, דבאמת קיימא לן כרבנן דאינו נכנס לדיר להתעשר, אלא הכי קא קשיא ליה כמו שיש מעילה במחוסר זמן הכי נמי גילף לתורים שלא הגיע זמנו שיהא בהם מעילה. ועיין מש"כ בתוס' מנ"ל דבמחוסר זמן יש מעילה, ועוד ענינים ליישב פירושים.

5. ספר מעיל אהרן

מורדינא לך דאיכא מעילה מדרבנן - נחלקו רש"י ותוס' בכוונת דברים אלו, ומי אמרן.

דלרש"י לא גרסינן "אמר ליה", לפי שהוא המשך וסיום דברי עולא, אלא גרסינן: "אבל" כמ"ש הברכת הזבח, או גרסינן "אלא" כמ"ש בפירוש קדמון, וכוונת עולא לומר דאף שאני חולק על רב חסדא בסברא ד"וכי קדושה שבהן להיכן הלכה", מ"מ מורדינא דיש מעילה עכ"פ מדרבנן.

ולתוס' גרסינן "אמר ליה", ורב חסדא משיב לעולא דאה"נ דמוכח כדבריך ממשנתנו דלא אמרינן ו"כי קדושה שבהן להיכן הלכה" ולכך באמת רב חסדא מודה עתה לו דליכא מעילה מה"ת אלא מדרבנן.

6. ספר מעיל אהרן

ולתוס' בפירוש השני (והוא מסקנתם) - אין זה קושיא חדשה של רב חסדא, אלא רב חסדא משיב לעולא - שהוא לא הבין קושיתו מתחלה, וממשיך רב חסדא לפרש כוונתו הראשונה במה שאמר "וכי קדושה שבהן להיכן הלכה", דלא הוקשה לו איך יופקע ממעילה ע"י שמתו, אלא הוקשה לו איך פסק ואמר סתם קדשים שמתו ולא חילק בין קדשים קלים לקדשי קדשים, הא בקדשים קלים ליכא מעילה מחיים אפילו מדרבנן, ואיך ישתנה מין קדושה כזו לאחר מיתה שיהא בו מעילה מדרבנן, דהיכן מצינו כזאת. ועיין מש"כ בתוס' איך ליישב הלשון "וכי קדושה שבהן להיכן הלכה", שישתמע ממנו קושיא זו.

וקשיא לי מי איכא מידי וכו' - גם בזה נחלקו רש"י ותוס' בפירוש קושיא זו, ויש בזה ג' פירושים,

7. ספר מעיל אהרן

ולפי פירש תוס' במסקנתם מסיק רב חסדא ע"י קושיתו דבקדשים קלים לא גזרו חכמים בהו מעילה לאחר מיתה. ומשמע דעולא אמר ר' יוחנן סבירא ליה דגם בהם גזרו. ופשטות לשון הרמב"ם (בריש פ"ג) משמע דגם בקדשים קלים שמתו מועלין מדרבנן כר' יוחנן, דכתב סתם: קדשי מזבח שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה.

נמצא למסקנת הגמרא נשאר רב חסדא בקושיתו דמי איכא מידי. וא"כ לפי פירוש רש"י אין זה אלא קושיא להבנת המשנה, ולפי פירש תוס' בפירוש א' לכאורה מסיק בזה רב חסדא ע"י קושיתו דבאמת אין מעילה בתורים אף כשיגיע זמנם, וכן משמע ברמב"ם (סוף פ"ב) שכתב שהרי הן כחטאות המתות, משמע שאין בהם מעילה לעולם.

8. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מעילה דף יב עמוד ב

אמר רב הונא אמר רב המקיז דם מבהמת קדשים אסור בהנאה ומועלין בו. צ"ע כפילות הלשון דהא מאחר דאיכא ביה מעילה כ"ש שאסור בהנאה, והצל"ח בברכות (ל"א ע"א) כ' דרב הונא קאמר ב' דינים דבהמת קדשים איכא מעילה דהא גם מחיים אית בה מעילה, ובבהמת קדשים קלים דלא שייך מעילה דהא הדם אינו יותר חמור מגופם דאין בו מעילה מ"מ אית בה איסור הנאה גרידא. וכמ"ש הכ"מ (פ"ד מעילה הי"א) בשם הרא"ש דאיכא איסור הקזה מדאורייתא אף בבהמת קדשים קלים אף דלית בהו מעילה.

ועצם דברי רב הונא צ"ע דמה שייך מעילה מדם אחר ההקזה הא ליכא להקדש כל תשמיש בו, ואמאי לא הוה כקדשים שמתו דלית בהו מעילה משום דא"א לפדותן וליכא תשמיש בהם להקדש. ...

והיה אפשר לומר דבאמת בדם עצמו לא שייך ביה מעילה מה"ט, ורק אית ליה איסור הנאה, וכקדשים שמתו דאף דלית בהו מעילה מ"מ אסורים בהנאה מה"ת, (וכדמייתין מדברי רש"י קידושין נ"ט ע"ב). וכל מה דקאמר רב הונא דיש מעילה הוא רק על מעשה ההקזה עצמו דחשיב מעילה בקדשים כיון דמכחישן, וכדאיתא בחולין (שם) גבי גז צאנו דהוה מעילה משום האי הכחשה. ולפי"ז א"ש היטב לשון רב הונא דאסור בהנאה קאי על הדם דלית ביה מעילה ורק איסור הנאה גרידא, ומעילה קאי על מעשה ההקזה דבזה איכא גם מעילה. אמנם בתוס' (זבחים מ"ו ע"א ד"ה הוא) הק' מסוגיין דחזינן דאיכא מעילה בדם, ואי נימא דהמעילה הוא בעצם ההקזה ל"ק קושייתם כלל, וחזינן דהתוס' ס"ל דאיכא מעילה גם בדם עצמו.

[ושאלו לרבינו שליט"א אחר השיעור על תירוצו דא"כ מה אמרה הגמ' למעלה דדם היה בו מעילה מתחילה מצד דם הקזה, הא המעילה אינה בדם אלא בבהמה ובדם איכא רק איסור הנאה גרידא. ואמר רבינו שליט"א דאף במעשה ההקזה אי"ז מעילה בכל הבהמה בכללותה, אלא המעילה הוא בדם ואית ביה מעילה משום דהוא חלק מכללות הבהמה, והמעילה הוא רק אם נהנה ממעשה ההקזה בשעה שמקיז].

9. ספר מעיל אהרן

הזבל והפרש - בשטמ"ק (אות כ') פי', דפרש מיקרי מיד בשעת יציאה מן הבהמה, ואילו זבל מיקרי אחר שנדרס ברגלים - שאז נעשה זבל (ולדבריו שניהם מיירי אחר שיצאו מהבהמה). אולם ברש"ש כתב דפרש היינו קודם שיצא מן הבהמה כלשון הפסוק "וקרבו ופרשו (ויקרא ד:א). וסיים שעיקר הקושיא הוא מפרש ולא מזבל דפרש דומה יותר לדם, ועיין בתקנת עזרא. וצ"ע לפ"ז מה דקתני שבחצור, ולפי מש"כ להלן בסמוך יתיישב.

10. ספר מעיל אהרן

לא נהנין - מבואר במסקנת התוס' שחלב אסור מן התורה. ומ"מ אין בו מעילה, כמו שנבאר בסמוך. ומ"מ כמה ראשונים סבירא להו כשיטת הי"מ בתוס' שאינו אסור אלא מדרבנן, עיין בכנסת הראשונים. וכן לענין הביצים משמע בתוס' כאן שאינו אסור אלא מדרבנן, וכן כתב בקרן אורה. ומפורש כן

ביצי תורין - הכא נמי מיירי בביצים שיצאו מחיים מן התורים, אבל מה שמוצאים לפעמים בחטאת העוף ודאי יאכלו הכהנים, כדין השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים (בביצה דף ז.). ואם נמצאו בעולת העוף (דתמות וזכרות לא נאמר בעופות), ועיין בהערה פ"ח.

11. ספר מעיל אהרן

וממילא בין חלב בין ביצים יאסרו מה"ת (וכן לענין בדיק הבית עיין בסמוך בתוס' ד"ה במה), ועיין רמב"ם (פ"י מהל' מאכלות אסורות הכ"ב) ובכס"מ שם דאסמכתא בעלמא הוא ואינו אלא איסור דרבנן, ועיין בתקנת עזרא.

תוס' ד"ה חלב - מסקנת התוס' דחלב אסור מה"ת, ומ"מ ליכא מעילה ככל קדשים קלים דאסירי מן התורה וליכא מעילה (עיין משנה למלך ריש פ"ב). ומשמע דביצים אינם אסורים מן התורה רק מדרבנן. ובקרן אורה הקשה, דהא קיימא לן גם בהקדש כל היוצא מן האסור אסור כדאיתא בחולין (דף קכ:)

12. תוספות יב:

חלב המוקדשין וביצי תורין לא נהנין ולא מועלין - ... א"כ דחלב עצמו אסור וקשה לן אמאי אין מועלין ונרא' לפרש למורי ש' דנהי דאסור מ"מ כיון דאינו ראוי לבא למזבח אין מועלין דלא הוה קדשי ה' וגם אין חיות הבהמה תלוי בו דלהוי חשוב כגוף הבהמה וראיה מדאמר בר"ה (דף כח.) שופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא שופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא וקאמר התם מ"ש ומשני גבי שופר של עולה כיון דמעל נפקי לחולין אבל של שלמים דליכא מעילה איסור הוא דרכיב עליה אלמא דשופר של שלמים איכא איסורא ומ"מ ליכא מעילה בשלמים משום דלא הוה קדשי ה'.

13. ספר מעיל אהרן

בא"ד. שופר של עולה - עיין קרן אורה שהאריך כאן בדין שופר של עולה ושלמים. בא"ד. שופר של עולה וכו' ואם תקע לא יצא - היינו בשוגג ומשום מצוה הבאה בעבירה לא יצא, ומיירי בתלשו מחיים דלאחר זריקה ודאי הותר כמו עורה. ומסקנת הגמרא שם דבשניהם יצא דמצות לאו להנות נתנו, וברמב"ם (הל' שופר פ"א ה"ג) הוסיף דקול אין בו משום מעילה, ועיין לח"מ שם ובקרן אורה כאן ועיין או"ש הל' שבת פ"א הל' ח' ד"ה ובוזה.

14. שפת אמת מסכת מעילה דף יב עמוד ב

שם בגמ' אבל הקדישו קדושת דמים לגבי מזבח לכאורה היינו באיסור דאסור להקדיש תמים לבדק הבית כיון דראוי למזבח מיהו אפשר דדוקא לבדק הבית אסור להקדיש אבל למוכרו לצורך לקנות ממנו בהמה למזבח שפיר דמי ואה"נ דהיא לא יצאה מידי מזבח לעולם והקונה אותה לצורך קרבן קונה - מתפיש תמימים לבדה"ב דשם מקדישה לבדק הבית מיהו אפשר הכא לפרש בבהמת קדשים דיכול להקדישה הקדש עלוי למזבח ואז מועלין בה ובחלבה:

מסכת מעילה ומנהג כפרות

מספר 'אז ישיר' חלק ירח האיתנים

⌘ טעם ע"פ סוד

ובכל זאת, ישנו מהלך נוסף למנהג כפרות ע"פ הסוד, ולפי מהלך זה מעשה הכפרות בעצמו, במצבים מסויימים, מציל את האדם מגזר הדין הראוי לו.

טעם למנהג כפרות ע"פ תורת הסוד מצאנו במחזור ויטרי (סי' של"ט) המדמה את מנהג הכפרות לכפרת השעיר המשתלח, וז"ל:

מנהג אבותינו תורה היא. וכך היא בפסיקתא ערב יום הכיפורים מביאין תרנגולין, זכרים לזכרים ותרנגולות לנקבות. ונוטל בעל הבית לכל אחד מבני ביתו תרנגול אחד בידו. וקודם שישחטנו יאמר עליו חמשה פסוקים הללו שלשה פעמים... ולאחר שסיים אילו חמשה פסוקים יקח התרנגול ויחזירנו סביב ראשו ואומ' יהי רצון מלפניך אלקים חיים שתזכרנו ותפקדנו לחיים טובים ויהא תרנגול זה תחת זה וחילופו ותמורתו ויצא תרנגול זה למיתה ויכנס זה לחיים טובים ארוכים ותהא שחיטתו כפרתו וכופר נפשו וינצל מכל צרה וצוקה מכל יגון ואנחה וימצא מנוחה ששון ושמחה אמן אמן סלה ועד. ובכל פעם שיאמר אותם הפסוקים יסביב התרנגול סביב ראשו ויאמר זה תחתי וזה

תמורת וחיילי ושלום. וישגם לעני העיר, ויהא כפרתו כמו כפרת שעיר
המשתלח שהיה מכפר על כל ישראל.

ובשו"ת מהר"י וי"ל (סי' קצ"ב) ביאר, וז"ל:

הכפרות, משום דאם נגזר מיתה על האדם כשיבטל הגזירה צריך ליתן למלאך
המות כופרו, הה"ד פדעהו מרדת שחת מצאתי כופר, וכתוב צדיק מצרה נחלץ
וגו', והיינו איל של יצחק, והיינו סוד הקרבנות.

וכ"כ שם (סי' קצ"א) בתו"ד:

היינו דכתיב 'צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו', וכתוב 'פדעהו מרדת שחת
מצאתי כופר'. כיון שיצא המשחית אינו משיב אא"כ צריך לחול על שום דבר,
והיינו טעמא דעגלה ערופה.

ותורף הדברים שאדם שנגזר דינו למיתה יכול להציל את נפשו ע"י נתינת
דבר מה (כביכול) לידי מלאך המוות כתשלום כופר. זהו הסוד הטמון
בשעיר המשתלח שנותנים (כביכול) תשלום למלאך המוות כדי שיהיה בידו
חליפין לנשמה שביקש ליטול. כשם שנותנים למלאך המוות את השעיר
המשתלח כן האדם שנגזרה עליו מיתה פודה את נפשו בנתינת הכפרות
למלאך המוות בתורת כופר נפש וכפי שהקריב אברהם אבינו את האיל תחת
יצחק בנו.

עו. ועי' בספר זיו המנהגים להגאון רבי יהודא דוב זינגר (עמ' ק"פ אות ס"ט) שכתב שמקור המנהג
הוא זכר לשעיר לעזאזל ומשתמשים דוקא בדברים שאינם ראויים להקרבה (בימי הגאונים
בצמחים ואח"כ בתרנגולים) שלא יהיה נראה כמקריב קדשים בחוץ.

עז. ועי' בדברי החתם סופר (שבת דף פ"א ע"ב) שכתב:

מנהג אשכנז לעשות כפרות כמבואר בש"ע. ועיין מג"א סי' תר"ה סוף סק"ג שמרמז על
מה שהובא ברש"י שבת דף פ"א ע"ב בשם הגאונים. ונ"ל שהיו עושים כן שאם נגזר חלילה
כריתת זרעו יהיה זרע העציץ הזה במקום זרעו ומשום כן זורעים אותו ע"ש קטן וקטנה
שבבית ולהיות אסכרה מיתת הקטנים רחמנא לישזבן, ואמרינן פרק אלו נערות מי
שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרוכי היינו אסכרא רחמנא ליצלן, ע"כ זורקו לנהר
שהוא במקום אסכרא ובזה יכופר לו ולבניו ויחיו.

ואף לטעם זה, אין בכפרות ענין סגולי שבכוחו לבטל את עונש הראוי לבוא על האדם, אלא שמטרת הכפרות לעזור בבטול הגזירה, ובפיוס (כביכול) לכוחות ההשחתה הנוצרים כתוצאה מהחטא, וכ"ז ניתן לעשות רק לאחר שכבר עשה תשובה.

ובזה יש לקשר את הדברים לדברי המהר"ל שהזכרנו לעיל בענין פועל דמיוני, ואין הדברים הללו עומדים במקום תשובה שלמה כהלכתה אלא הם באים כתוספת מעבר לתשובה עצמה, וכל מעשה ומעשה פועל את שלו לאחר שתהליך התשובה הסתיים.

❧ פיוס ותמורה כנגד גזירה

ענין זה של פיוס ותמורה כקיום הגזירה במקצת מוצאנו במקומות נוספים. ואע"פ שענין זה מתורת הסוד הוא, מ"מ חז"ל רמזו ליסוד זה בנגלה, בתורה שבע"פ.

איתא בגמרא בבא קמא (דף נ ע"א):

תנו רבנן מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא שעה ראשונה אמר להם שלום שניה אמר להם שלום שלישית אמר להם עלתה אמרו לה מי העלך אמרה להם זכר של רחלים (רש"י: אילו של יצחק) נזדמן לי וזקן אחד (רש"י: אברהם) מנהיגו אמרו לו נביא אתה אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו אמר רבי אחא אף על פי כן מות בנו בצמא שנאמר וסביביו נשערה מאד מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה.

ובפני יהושע (שם) ביאר את דברי הגמ' ובתוך הדברים ביאר את ענין הכפרות, וז"ל:

בגמרא אמרו לה מי העלך אמרה להו זכר של רחלים וזקן אחד מנהיגו ופרש"י איל של אברהם. ויראה שרמזה בזה דודאי נגזר עליה משמים למיתה אלא

שהועיל לה תפילתו של רבי חנינא בן דוסא וכיון שנגזר עליה משמים אי אפשר לבטל הגזירה עד שיונתן תמורתה איזה אדם אחר כדמצינו בכמה דוכתא בנחל קישון [פסחים דף קי"ח ע"ב] וכעובדא דר' ביבי בחגיגה [דף ד' ע"ב] ועיקרו מפורש בזוהר גבי נחשא' שלכך נוהגין העולם ליקח תרנגול בערב יו"כ לכפרה וא"כ נרמז בזה הענין כמו שהיה באיל של יצחק שנקרב תמורתו כן נעשה לה וק"ל.

ובזה נתיישב מה שלא אמרו תיכף לרבי חנינא בן דוסא וכי נביא אתה אלא לאחר שאמרה זכר של רחלים והיינו דעיקר תמיהתם כיון שאמרה שודאי נגזר עליה משמים למיתה אלא שתפלתו גרמה לה על זה אמרו וכי נביא אתה פי' איך בטחת כ"כ בתפילתך ועל זה השיב להם אמרתי דבר שנצטער וכו' על זה תמכתי יתדותי שתועיל תפילתי לבטל הגזירה וק"ל.

דהיינו, אע"פ שהיתה ראויה להינצל מ"מ מצד אחר מת בנו בצמא וזאת מפני שלאחר שנגזר דין הרי שאי אפשר להינצל בלא תמורת הניצול ובה יש לפרש את ענין אילו של יצחק. הרי שבמעשה זה רמזו חז"ל לסוד דין שעיר המשתלח שיש ליתן לשטן תמורה במקום הנפש אותה ביקש ליטול.

ובספר בניהו (שם) ביאר שורש דבר זה נמצא בפרשת העקידה, וז"ל:

זכר של רחלים נזדמן לי, וזקן אחד מנהיגו. נ"ל בס"ד, רמזו לה מן השמים במראה הזה, שבעבור גמילות חסדים של אביה הגין עליה זכות אברהם אבינו ע"ה שהוא היה הראשון אשר הקים והעמיד עמוד של גמילות חסדים בעולם. ומה שנדמה זכר של רחלים שהוא אילו של יצחק אבינו ע"ה, רמזו לה בזה, כמו שיצחק אבינו היה מזומן לישחט, ואח"כ העלה איל במקומו, והוא ניצול, כן היא היתה מזומנת ליחנק במים, ובא במקומה זכר שהוא אחיה, כי מאותה שעה נכתב גזר דין על אחיה שימות בצמא, וכמ"ש אף על פי כן מת בנו בצמא, והדמיון שוה ממש, כי יצחק אבינו ע"ה בעת העקידה היה מסטרא דנוקבא, ובעת העקידה פרוחה נשמתו, ובא לו נפש מסטרא דדכורא ולפי זה הדמיון שוה, יצחק אבינו ע"ה כשהיה מסטרא דנוקבא העלה איל זכר במקומו, והוא ניצול, וכן היא שהיתה נקבה נכנס אחיה שהוא זכר במקומה בגזרה זו, והיא ניצולה. וראתה זקן אחד מנהיגו, רמזו לזכות אבינו הזקן הקדוש, דכתיב ביה [בראשית כ"ד א'] ואברהם זקן, שהגין עליה זכות אביה שהיה עוסק בגמילות חסדים.

מקור נוסף נמצא במסכת מעילה (דף י"ז ע"ב) מעשה בר' שמעון בן יוחאי ור"א בר ר' יוסי שהיו הולכים לבטל גזירת המלכות. אמר להם רבי יוסי שהוא היה רוצה לילך במקום ר' אלעזר בנו מפני שהיה ירא שמא יקפיד רשב"י עליו ויענישנו ורשב"י הבטיח לו שיחזירנו ואיתא שם דאפילו הכי ענשיה לר"א שהשיב על שאלה שנשאלה לפני רשב"י והיה כמורה הלכה בפני רבו:

אמר ליה ר' שמעון מעקימת שפתיך אתה ניכר שתלמיד חכם אתה אל יחזור הבן אצל אביו.

וכתבו שם התוספות:

בירושלמי מפרש שאחזתו אסכרא וכשזכר ר' שמעון על שהתנה [להשיבו אל] אביו חזר ונתפלל עליו ונתרפא.

ובמדרש זוטא (איכה פ"א) איתא:

באותה שעה נתן בו עיניו רבי שמעון והיה מטרף למות ונזכר שבועה שנשבע לאביו ונתיישבה דעתו עליו והיו המלחים עוברים בספינה ודרך אחד מהם על צוארו של רבי אלעזר ויצאה אסכרה מפיו.

וכתב החיד"א בפתח עינים, וז"ל:

ואפשר דהטעם דכשנגזרה גזרה אף שנתבטלה צריך לתת תמור' האיש ההוא דנגזר עליו... ולכך נכנסה בגרונו של ספן שימות הספן כמ"ש ואתן אדם תחתך.

והם הם יסוד הדברים שאף לאחר שמתבטלת הגזירה יש ליתן את תמורת הנידון בכדי לפייס את מלאך המוות.

עת. ועיין בספר זיו המנהגים להגאון רבי יהודא דוב זינגר (עמ' קפ"א אות ע') שכתב: ויחשוב בלבו שכל שעושין לעוף זה, היה ראוי לבוא עליו, וע"י תשובתו מוסלק הקב"ה

הגזירה הרעה מעליו ותעבור על התרנגל... וכפרה זו אין פירושה מחילה וסליחה שהרי אין כאן כפרת עון... וכיון שחזר בתשובה בא רשע במקומו, אף כאן אם נגזר עונש על האדם, יבוא עוף זה תחתיו.

טעמי ומקורות המנהגים ❧ ————— ❧ • אז ישיר ❧ קסג

וכו"ו, אף לפי הביאור על דרך הסוד אין לפרש ח"ו שהכפרות הינם כמין קסם או לחש המועילים לכפרת חוטא שלא שב ועדיין עומד בדרכו הרעה, אלא הכפרות הינם מעין נתינת כופר לסלק את העונש שנגזר על החוטא, ונועדו (כביכול) להפיס את דעתו של מלאך המוות.